

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

**Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв
імені Валентини Волошиної**
Кафедра вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

**«Творчо-естетичний розвиток молодших школярів засобами
українського музичного фольклору»**

Студентки 2 курсу МСОММ групи
Освітньої програми Середня освіта.
Музичне мистецтво. Художня
культура.
Спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
Ступеня вищої освіти магістра
Карась Іванни Ігорівни

Науковий керівник: **Белінська Т.В.**
канд. пед. наук, старший викладач

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2020 рік

Зміст

Вступ.....	3
Розділ I. Теоретичні основи дослідження творчо-естетичного розвитку молодших школярів засобами українського музичного фольклору.....	7
1.1. Проблема дослідження творчо-естетичного розвитку у педагогічній теорії та практиці.....	7
1.2. Український музичний фольклор як засіб творчо-естетичного розвитку молодших школярів.....	17
1.3 Творчо-естетичний розвиток молодших школярів на уроках музичного мистецтва засобами українського музичного фольклору.....	26
Розділ II. Експериментальне дослідження процесу творчо-естетичного розвитку молодших школярів засобами українського музичного фольклору.....	39
2.1. Діагностика стану сформованості творчо-естетичного розвитку молодших школярів.....	39
2.2. Організаційно-методичний етап творчо-естетичного розвитку молодших школярів засобами українського музичного фольклору.....	46
2.3. Підсумково-аналітичний етап дослідження.....	66
Висновки.....	72
Список використаних джерел.....	78
Додатки.....	87

Вступ

Актуальність дослідження. Розвиток вітчизняної мистецької освіти на сучасному етапі велику роль приділяє створенню педагогічних умов, які б сприяли залученню дітей до творчої, активної навчальної діяльності. Особливо це стосується уроків із дисциплін художньо-естетичного циклу.

У наш час за умов відродження національної культури проблема виховання молодшого школяра засобами музичного фольклору набуває особливого значення та актуальності. Пісенна творчість українського народу, що складалася і збагачувалася протягом багатьох століть, є справжнім золотим фондом української музичної культури. Народна музична культура була джерелом для багатьох видатних творів, написаних українськими композиторами. Неперевершеними композиторами, що залишили невмирущі пісенні образи, є геніальні педагоги-музиканти Ф.Колесса, М.Леонтович, К.Стеценко, які підкреслювали виховну роль української народної пісні.

У поетапному опануванні учнями початкової школи українського музичного фольклору виховуються естетичні почуття, мислення, дії набувають духовно-практичної активності, що спонукає дослідників до осмислення і вивчення існуючих резервів у сфері творчо-естетичного розвитку учнів початкових класів. У загальноосвітніх школах України, зокрема і в початкових класах, надається велика увага творчо-естетичному розвитку учнів.

Формування у дітей та молоді естетичних ідеалів, потреб, ціннісних орієнтирів отримало авторську інтерпретацію у працях В. Бутенка, Є. Голобородько, Є. Квятковського, С. Мельничука, В. Кудіна, Є. Подольської, О. Рудницької, Г. Тарасенко та ін.

Об'єкт дослідження – процес творчого-естетичного розвитку учнів початкової школи.

Предмет дослідження – методика формування творчо-естетичних здібностей молодших школярів у процесі музичної діяльності засобами музичного фольклору.

Гіпотеза дослідження – використання засобів українського музичного фольклору в процесі творчо-естетичного розвитку молодших школярів на уроках музичного мистецтва буде ефективним, якщо будуть враховуватись вікові особливості молодших школярів; створення комфортного середовища, що сприяє активному творчому сприйняттю учнів початкових класів музичних фольклорних джерел; навчально-виховний процес буде організовано на ігрових засадах (багато з українських народних ігор є наслідуванням вчинків, обрядів, процесів праці дорослих); буде стимулювання потреби творчої самореалізації молодших школярів у різних видах роботи, що дасть можливість забезпечити виконання дітьми багатофункціональних ролей (дитина-слухач, дитина-виконавець, дитина-співак, дитина актор, дитина-творець).

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дієвість педагогічних умов використання засобів українського музичного фольклору в процесі творчо-естетичного розвитку молодших школярів на уроках музичного мистецтва.

Відповідно до мети і гіпотези визначено наступні **завдання** дослідження:

- проаналізувати наукову та методичну літературу за даною темою;
- визначити проблему дослідження творчо-естетичного розвитку у педагогічній теорії та практиці;
- дослідити використання українського музичного фольклору як засобу творчо-естетичного розвитку молодших школярів;
- експериментально виявити сформованість творчо-естетичного розвитку молодших школярів засобами українського музичного фольклору.

Методологічну основу дослідження складають положення естетики, педагогіки і психології про творчо-естетичний розвиток учнів початкових класів (Н. Брюсова, Н. Вишнякова, Д. Кабалевський, Е. Печерська та ін.), ролі мистецтва в становленні особистості (Л. Виготський, Г. Падалка, О. Рудницька, В. Сухомлинський, О. Щолокова, Б. Яворський); вихованню в умовах етнокультурного середовища засобами фольклору (Г. Ващенко, С. Горбенко, Г. Довженюк, Г. Лозко, Д. Пащенко, Ю. Руденко, С. Русова, С. Садовенко, В. Сухомлинський); методичні засади інноваційних методів використання мистецтва в школі (І. Дичківська, Н. Дудник, Г. Ксензова, Л. Куненко, О. Кравчук, Л. Масол, О. Савченко, О. Ростовський та ін.).

Методи дослідження: аналіз літератури, спостереження, порівняння, анкетування: аналіз-інтерпретація, наочно-ілюстративний метод дослідження, статистичний метод дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася у комунальному закладі «Загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів із спеціалізованими класами з поглибленим вивченням математики і фізики №34 Вінницької міської ради».

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення, результати дослідження обговорювались на Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю молодих учених та студентів «Музичне мистецтво і освіта: досвід та інноваційні шляхи розвитку» м. Вінниця, 2019 (наукову статтю на тему: «Музичний фольклор як засіб формування художньо-образного мислення учнів» було опубліковано у збірнику матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю молодих учених та студентів «Музичне мистецтво і освіта: досвід та інноваційні шляхи розвитку» м. Вінниця, 2019); науково-практичній конференції викладачів та студентів «Актуальні питання мистецької освіти та виховання» м. Вінниця, 2020 (наукову статтю на тему: «Творчо-естетичний розвиток молодших школярів у контексті інтегрованого

навчання» було опубліковано у збірнику матеріалів науково-практичної конференції викладачів та студентів «Актуальні питання мистецької освіти та виховання» м. Вінниця, 2020).

Структура дипломної роботи: робота складається зі Вступу, Розділу I, Розділу II, Висновків, Списку використаних джерел та Додатків.

Список використаних джерел

1. Апраксина О. А. Методика музикального виховання в школі.: уч. пособ. для студентів пед. ін-тів. Москва: Просвещение. 1983. 224 с.
2. Барило С., Качмар О. Формування інтересу у молодших школярів до музичного фольклору засобами української символіки. *Гірська школа українських Карпат*. № 10. 2013. С. 131-134.
3. Большакова І. Формування мотивації до навчання. *Початкова освіта*. 2015. Березень, № 6. С. 21-32.
4. Бондар С. В. Музична скарбничка дитячого фольклору. Збірка «Сонечко» Л. Ревуцького: музичне мистецтво 4 клас. *Мистецтво в школі*. 2016. № 4. С. 30-33.
5. Бриліна В. Л. Педагогічне значення вокального фольклору в музично-естетичному вихованні: збірник наукових праць. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : збірник наукових праць. Київ; Вінниця: Планер, 2015. Випуск 41. С. 231-235.
6. Вацьо М. В. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами музичного фольклору. URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/> (дата звернення: 20.09.2019)
7. Вацьо М.В. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей молодших школярів під час уроків музичного мистецтва. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. Вип. 53. 2018. С. 24-29.
8. Везумська О. М. Естетичний розвиток учнів початкових класів. *Таврійський вісник освіти*. 2011. № 4 (36). С. 109-116.
9. Верховинець В. Весняночка. Ігри з піснями для дітей дошкільного віку та молодших школярів. Київ: Музична Україна, 1979. 303с.

- 10.Гаврилова Т. Енергія розвитку творчості : розвиток творчих здібностей учнів на уроках музичного мистецтва як пріоритетний напрям розвитку освітньої галузі України. *Шкільний світ*. 2017. Жовтень (№ 19). С. 5-8.
- 11.Гадалова І.М. Формування елементів творчої музичної активності у молодших школярів. Автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 1983. 21 с.
- 12.Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 421с.
- 13.Гриценко І.В. Розвиток творчої активності молодших школярів на уроках музики. *Педагогічна теорія і практика*: зб. наук. праць. Вип. 1. 2010. С.55-65.
- 14.Губіяк В. Виховання учнів на засадах народної творчості і фольклору. *Рідна школа*. 2009. № 11. С 9-10.
- 15.Данченко Н. Благослови, мати, весну закликати : сценарій фольклорного свята для учнів молодших класів. *Музичний керівник*. 2013. № 2. С. 36-44.
- 16.Дорошенко Т. Розвиток творчих здібностей на уроках музики. *Початкова школа*. 2007. №4. С. 34-37.
- 17.Дымкова О. А. Урок музики и эстетическое развитие ребенка. *Музыка в школе* : Научно-методический журнал. 2012. № 6. С. 62-65.
- 18.Естетика: навч. посіб. / П. Колесніков, О. Колеснікова, В. Лозовойта/ за ред. В.О.Лозового. Київ: Юрнінком Інтер, 2007.312 с.
- 19.Завальнюк А. Ф Педагогічні ідеї М. Д. Леонтовича: збірник. *Музична педагогіка: актуальні проблеми теорії та практики*: матеріали звітної науково-практичної коференції викладачів та студентів ВДПУ імені Михайла Коцюбинського / ред. кол.: О. П. Бурська, В. А. Фрицюк. Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2012. Частина 2. С. 25-28

- 20.Занєгіна С. Розвиток творчої особистості через упровадження інтегрованих курсів художньо-естетичного спрямування. *Директор школи, ліцею, гімназії*. 2013. № 5. С. 85-90.
- 21.Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посібник. Київ: МАУП, 2000.312 с.
- 22.Іваницький А. Українська народна музична творчість: Посібник для вищ. та сер. учб. закладів. Київ: Музична Україна, 1990.336 с.
- 23.Іваницький А. Український музичний фольклор: підручник для вищих учбових закладів. Вінниця: НОВА КНИГА, 2004.320с.
- 24.Ігрові веснянки / Упоряд., передмова і приміт. Л. Єфремової ; За ред. М.Дмитренко. Київ: Видавець Микола Дмитренко, 2005. 208 с.
- 25.Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема. *Рідна школа*, 2016. № 3.С. 24 – 26.
- 26.Калішна Л. Проблема формування естетичних смаків особистості у сучасних педагогічних дослідженнях. *Рідна школа*. 2008. № 5. С 23-25.
- 27.Коваль Т. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання музичного фольклору в навчально-виховній роботі з учнями: автореф. дис. . канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти». Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2015. 21 с.
- 28.Коваль Т., Марущак О.В. Виховання музичної культури молодших школярів засобами українського музичного фольклору. *Вінницький державний університет ім. М. Коцюбинського. Наукові записки*. Збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів.: серія «Початкове навчання». Вип. 1 Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2002. С. 112-114.
- 29.Ковальова В. І. Розвиток творчої особистості молодшого школяра в умовах компетентнісно орієнтованої освіти. *Початкова школа*. 2018. №2. С. 1–13.

- 30.Куненко Л. О. Український фольклор як один із засобів формування естетичної культури молодших школярів. *Мистецтво в школі*: зб. ст. Вип. 1.Київ: Обрій, 1996. С. 8-10.
- 31.Левчук Я. Традиційні народні ігри для літнього дозвілля дітей. *Музичний керівник*. 2013. № 8. С. 27-36.
- 32.Лобова О. В. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика: монографія. Суми: ВВП «Мрія» ТОВ. 2010. 400 с.
- 33.Лобова О. Національне та інтеркультурне виховання молодших школярів на уроках музичного виховання. *Початкова школа*. 2013.№ 4. С. 11-14.
- 34.Макаренкова Л. Червона калина – краса і символ України: Фольклорно-музична вистава. *Шкільний світ*.2007. Жовтень (№ 38). С. 8-10.
- 35.Миропольська Н.Є. Мистецтво слова в структурі художньої культури учня: теорія і практика. Київ: Парламентське видавництво, 2002. 204 с.
- 36.Мистецтво навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 клас. URL: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 20.10.2019)
- 37.Мистецтво у розвитку особистості: монографія. / Ред. Н.Г. Ничкало. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. 224 с.
- 38.Музичне мистецтво для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи / Л. Хлебникова, Л. Дорогань, та ін. *Мистецтво і освіта*. № 1, 2012. С.14-19.
- 39.Музыкальный энциклопедический словарь / Под ред. Кельдыш Г.В. Москва: Советская энциклопедия, 1990. 672 с.
- 40.Мурсамітова І. А., Гарбузюк Т.В. Естетичний розвиток особистості учнів початкових класів засобами мистецтва. *Питання педагогіки, психології та методики початкового навчання: наукова дискусія*:

- матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (02-04 грудня 2014 року, м. Суми). Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2014. С. 208 – 211.
41. Назаренко М. Музично-ритмічне виховання молодших школярів на уроках музичного мистецтва. *Наукові записки КДПУ. Серія: педагогічні науки.* Вип. 101. 201. С.216-223.
42. Осипець Р. Українська народна пісенна культура як засіб формування національної самосвідомості: Українознавство. *Рідна школа.* 2002. №11. С. 11-14.
43. Пагута Т. І. Роль естетичного виховання в розвитку особистості молодшого школяра. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія.* 2013. Вип. 39(4).С. 108-115.
44. Пагута Т. І. Шляхи реалізації естетичного виховання молодших школярів на уроках у початковій школі. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ.* 2016. Вип. 1. С. 111-119.
45. Пашківська М., Лахман Н. Пісня як зірка: свято-конкурс. *Шкільний світ.* 2014. Листопад (№ 22). С. 39-41.
46. Педагогический словарь. В 2 томах. Том 1. А – Н / Гл. ред. И. А. Каиров. Москва: Изд-во АПН РСФСР, 1960. 774 с.
47. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах: навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. Київ: Либідь, 2001. 271 с.
48. Пожарська А.-О. Ю. Використання фольклору на уроках музики. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер. : Педагогічні науки.* 2018. Вип. 163. С. 202-206.
49. Полтавцева Т. В. Світ дитячих ігор : муз. мист. 4-й клас. *Мистецтво в школі. Музика. Образотворче мистецтво. Художня культура.* 2017. № 3. С. 12-16

50. Пометун О. І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук. - метод. посібн. Київ: Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
51. Процюк В. М. Підготовка майбутніх учителів музики до виховання у молодших школярів морально - естетичних почуттів засобами народної музичної творчості: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 теорія і методика професійної освіти. Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2007. 25 с.
52. Психология и педагогика / А. А. Реан, Н. В. Бордовская та ін. Санкт - Петербург: Питер, 2001. 432 с.
53. Решова В. І. Зимові календарно-обрядові пісні. Театралізовані дійства: музична грамота, 3 клас. *Мистецтво в школі*. 2013. № 1. С. 21-24.
54. Решова В. І. Свято Великодня в Україні : презентація виховного проекту в 4-му класі. *Початкове навчання та виховання*. 2017. № 9. С. 21-26.
55. Решова В. І. Український дитячий музичний фольклор. Колискові пісні: муз. мист. 4 кл. *Мистецтво в школі. Музика. Образотворче мистецтво. Художня культура*. 2019. № 7. С. 8-10.
56. Рогаль В., Марчишина Н. Використання спадщини В.М. Верховинця в початковій школі. *ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Наукові записки. Серія: Початкове навчання*. Вінниця, 2006. Вип. 4. С. 52-54.
57. Ройченко І.В. Використання фольклору на уроках музичного мистецтва впочаткових класах. Навчально-методичний посібник. Вінниця: ММК, 2016. 54с.
58. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початковій школі: Навч.-метод, посібник. 2-е вид., доп. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. 216 с.
59. Савчук І., Гончарук Н. Педагогічні умови естетичного виховання учнів загальноосвітньої школи. *Молодь і ринок*. №12 (71). 2010. С. 82-85.

60. Садовенко С. Традиційний дитячий фольклор: ключ до цікавого дозвілля з дітьми. *Музичний керівник*: щомісячний спеціалізований журнал для дитячого садка та початкової школи. 2014. № 12. С. 11-16.
61. Смоляк О.С, Мурій О.І., Стельмащук З.М. Народну творчість – у шкільну практику: Естетичне виховання. *Початкова школа*. 1989. № 3. С. 52-53.
62. Стефіна Н.В. Педагогічна скринька майбутнього вчителя: Навч. посібн. для студентів, апірантів, викладачів, методистів, керівників практики середніх та вищих педагогічних навчальних закладів, вчителів шкіл різного типу. Суми: Сум ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2000. 102 с.
63. Столяренко Л. Д., Самыгин С.И. Психология и педагогика в вопросах и ответах. Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. 576 с.
64. Сторожук А. І. Українська народна музична творчість: вивчаємо, запам'ятовуємо, зберігаємо: навчально-методичний посібник. Бар, 2012. 182 с.
65. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибрані твори в 5 томах. Т.3. Київ: Радянська школа, 1977. 557 с.
66. Сухомлинський В. О. Квітка сонця: притчі, казки, оповідання. Харків: Школа, 2009. 240 с.
67. Таран І. Народні музичні традиції у розвитку молодших школярів. *Початкова школа*. 2013. №11. С. 19-22.
68. Теплов Б. М. Способность и одаренность. *Психология индивидуальных различий*. Москва: Просвещение, 1982. 324 с.
69. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я.
URL:
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/>(дата звернення: 02.07.2020)

- 70.Тупіцина Є., Качан Л. Віночок українських пісень : бінарний урок з літературного читання та музичного мистецтва. *Початкова школа : наук.-метод. журн.* 2020. № 4. С. 29–31.
- 71.Турчин Т. Застосування осучаснених форм музичного навчання молодших школярів як передумова їх творчого розвитку. *Рідна школа.* 2011. №7. 2011. С. 64-66.
- 72.Український дитячий музичний фольклор у художньому розвитку молодших школярів: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів, напряму підготовки «Початкова освіта». / Автор М. В. Вацьо. Вінниця, 2015. 120 с.
- 73.Український музичний фольклор // URL: uaref.com/ссср/2321-muzuka-ukr.html (дата звернення: 16.05.2020)
- 74.Українські народні пісні / упоряд.: Л. Ларіонова, П. Ларіонов, Я. Музиченко. Київ : Фотовідеосервіс, 1993. 92 с.
- 75.Федчишина М., Авксентьева Т.А. Особливості сприймання молодшими школярами музичної казки. *Вінницький державний університет ім. М. Коцюбинського. Наукові записки.* Збірник матеріалів звітної науково-практучної конференції викладачів і студентів.: серія «Початкове навчання». Вип. 1. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2002. С. 109-111.
- 76.Федько Я. Українська народна пісня, її культуротворчі та виховні особливості. *Початкова школа.* 2019. № 7. С. 7-11.
- 77.Чжуан Гуань. Методика формування творчої активності учнів початкових шкіл в умовах оптимального поєднання форм навчальної діяльності на уроці музики школи. *Вісник Луганськ.нац.пед. у-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* № 2 (299). 2016. С.132-139.
- 78.Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе. Киев, 1985.144 с.
- 79.Щербо А.Б., Джола Д. М. Теорія і методика естетичного виховання школярів. Київ: ІЗМН 1998. 392 с.

80. Ярова М.В. Фольклор у системі музичного виховання учнів молодших класів. *Актуальні питання мистецької педагогіки*. Вип. 4. 2015. С. 117-122.

